■ כשם שפרצופיהם שונים כך דעותיהם שונות ■

בסודשיח

■ בס"ד ■ יום רביעי ■ פרשת משפטים ■ כ"ד שבט ה'תשע"ט ■ 30.01.2019 ■ גליון מס' 516 ■

תפוצה לכל קהילות ישראל

חשיבות מצוות שילוח עבדים

/ הרה"ג ר' אביגדור נבנצל שליט"א

כהמשך למתן תורה פותחת פרשתנו במשפטים ודינים שרובם עוסקים ב'בין אדם לחברו'. המצווה הראשונה היא שילוח עבדים: "כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עִבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבַשְּׁבִעִת יֵצֵא לַחָפְשִׁי חִנָּם" (שמות כא, ב). והדבר תמוה: מדוע התורה פותחת בדינים השייכים לעבד עברי? הרי כידוע אין דין עבד עברי נוהג אלא כשהיובל נוהג, והיובל התחיל לנהוג רק לאחר כיבוש וחילוק הארץ, דהיינו ארבע עשרה שנה לאחר שעם ישראל עברו את הירדן; נמצא שדינים אלו יכנסו לתוקף רק בעוד חמישים וארבע שנים (ארבעים שנה במדבר ועוד ארבע עשרה של כיבוש וחילוק הארץ) מה אם כן כל כך נחוץ כעת לדעת את פרטי המצוות הללו? שמא תאמר שבני ישראל אינם יודעים עדיין על הגזרה העתידה לבוא עליהם - ארבעים שנה במדבר, אולם אם לפניהם אין זה גלוי, לפני קב"ה ודאי גלוי וידוע. כך שואל מו"ר הרב נבנצל שליט"א. יתירה מזו: הנביא ירמיהו אומר: "כֹּה אָמַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אָנֹכִי כָּרַתִּי בְרִית אֶת אֲבוֹתֵיכֶם בְּיוֹם הוֹצִאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבֵּית עֲבָדִים לֵאמֹר: מִקֵּץ שֶׁבַע שָׁנִים תְּשַׁלְּחוּ אִישׁ אֶת אָחִיו הָעִבְרִי אֲשֶׁר יִמָּכֵר לְךָ..." (ירמיהו לד, יג-יד).

מדייק הרב: 'מארץ מצרים מבית עבדים' אמור להיות דבר אחד, כלומר 'מארץ מצרים אשר היינו שם בבית עבדים'; אם כך מדוע יש טעם זקף קטון - שהוא טעם מפסיק - בין 'ארץ מצרים' ל'מבית עבדים'? אלא ללמדך שעוד בהיותם בארץ מצרים הקב"ה ציווה למסור להם את מצוות שילוח עבדים. והיכן ציווה? מובא בירושלמי (ראש השנה פ"ג ה"א) "א"ר שמואל בר רב יצחק: 'וידבר ה' אל משה ואל אהרון ויצום אל בני ישראל' (שמות ו, יג) על מה ציום? על פרשת שילוח עבדים" דהיינו, כשם שהקב"ה ציווה על פרעה לשחרר את העבדים שלו, כך הוא ציווה על בני ישראל שבעתיד לכשיהיה להם עבדים, ישחררו אותם אף הם. אם כן שאלתנו מתעצמת: מדוע כל כך נחוץ לדעת פרטי מצווה זו, במיוחד לאור דברי הירושלמי שהציווי ניתן בשלב של "תִּכְבַּד הָעֲבֹדָה עַל הָאֲנָשִׁים" (שמות ה, ט) כשעוד לא התחילו לנחות המכות על מצרים?

התשובה, אומר הרב, רמוזה בדברי הנביא: הציווי נאמר עוד בארץ מצרים היות והיינו שם עבדים; דווקא בשלב שעבודת הפרך במלוא עוצמתה, כשהשוט המצרי מכה באכזריות על בני ישראל, יש סיכוי שלבם יבין את עוגמת נפשו של העבד ובעתיד לא יתרשלו בשחרורו. הוא הדין בתחילת פרשתנו, כשרק עכשיו מתחיל התהליך של לימוד כל פרטי המשפטים אשר על פיהם ינהלו בני ישראל את אורח חייהם, התורה מזכירה להם: ראו, לא מזמן כולכם הייתם עבדים והרגשתם על בשרכם את קושי השעבוד; מתוך התבוננות זו תדעו לרחם על מי שמטה ידו עמכם. התורה מזהירה: "לֹא תִרְדֶּה בוֹ בְּפָרֶךְ" (ויקרא כה, מג) מה הגדר של עבודת פרך?

א. להטיל על העבד עבודה שאינה מועילה כעין מה שעשו המצריים עם בני ישראל, כפי שמוסרים לנו חז"ל על הפסוק: "וַיִּבְנוּ עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס" (שמות א, יא) "ולמה נקרא שמה פיתום שראשון ראשון פי תהום בולעו" (סוטה יא.) נמצא שהעבד לא רואה פרי מעמלו.

ב. להטיל על העבד מלאכה שאינו רגיל אליה, כעין מה שעשו המצריים שהחליפו את מלאכת הנשים לגברים ולהיפך, כיון שכל מטרתם הייתה לשבור את רוחם של ישראל; אדם שכופים עליו מלאכה שאינה מתאימה לכוחות נפשו הרי שאין לך עוגמת נפש גדולה מזו.

ג. להטיל על העבד עבודה שאין לה קצבה, כגון שאומר לו: 'תעבוד בשדה עד שאני אחזור', ולמרות שכוונתו לחזור מוקדם; מותר למשל להגיד לעבד לעבוד עד השקיעה למרות שיצטרך לעמול כמה

■ עוד בעיתון ■

ניתן לעבור לכתבה הרצויה ע"י לחיצה על שמה.

מקום המשפט שמה הרשע
על שלושה דברים העולם קיים: על הדין, על האמת ועל השלום, שנאמר: 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם"...
המשך בעמי 2

שוויית חורף
האם לנוכח סכנת ההדבקה יכולים הרבנים והגבאים להורות למצוננים להישאר בבית עד יעבור זעם?...
המשך בעמי 3

מדוע הקדים רש"י איסור אכילה לאיסור בישול
בפרשתנו פרשת משפטים (שמות כ"ג, י"ט) כתוב: לא תבשל גדי בחלב אמו. וכתב רש"י שם (בד"ה לא) וז"ל...
המשך בעמי 4

סיפור לשבת
כשהחזון איש רכן מתחת לשולחן
ה"חזון איש", רבי אברהם ישעיה קרליץ זצ"ל, סרב לקבל על עצמו מישרה רבנית, וחי בדוחק ממכירת ספריו, ע"י אשתו...
המשך בעמי 5

שביבים
■ הכנסת ספר תורה בגיל 99
■ פוליטיקה נקייה מביאה ברכה לארץ ישראל
■ גורמי מחלות הנפש על פי הבעש"ט
המשך בעמי 5

שעות, אבל אם העבד אינו יודע מתי צריך להפסיק את המלאכה הרי שזה 'פורך' אותו - זוהי עבודת פרך.

מי מסוגל להבין ולהרגיש את ההגדרות הללו? מי שעכשיו, ברגע זה חש את הדברים על בשרו, כשעדיין הפצעים על גופם טריים וכואבים; אלו האנשים שיבינו את נפש העבד וצערו, לכן נחוץ שעוד במצרים ידעו על מצוות שילוח עבדים, למרות שתיכנס לתוקף רק בעוד שנים רבות, וכמו כן לאחר מעמד הר סיני, מיד בהתחלה, כשרק לפני שלושה חודשים יצאו מבית עבדים, זה הזמן המתאים ביותר ללימוד פרטי הלכות עבדים. ואם ישאל השואל: מה מועילה נתינת מצוות אלו בזמן עבדות ובזמן מתן תורה, הרי קיומן בפועל יהיה רק אחרי עשרות שנים ואמורות להימשך אלפי שנים? הרי אותו יהודי שבימי דוד המלך או צדקיהו שצריך לשחרר את עבדו בזמן, לא שמע את הציווי על שחרור עבדים, ולא הוא שחש על בשרו את עול המצרי העושק את נפש העבד!?

מסביר הרב, בני ישראל קיבלו את המצוות הללו בשעת רצון, דהיינו בשעה שהנפש מתעוררת בעקבות החוויות העוברות עליה, ודבר זה יש בכוחו להשפיע לדורות. והראייה לכך נמצא כשנעיין בדברי חז"ל (שבת קל.) "תניא רשב"ג אומר: כל מצוה שקיבלו עליהם בשמחה כגון מילה דכתיב {תהילים קיט-קסב} 'שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב' עדיין עושין אותה בשמחה, וכל מצוה שקבלו עליהם בקטטה כגון עריות, דכתיב: {במדבר יא-י} 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו'- על עסקי משפחותיו, עדיין עושין אותה בקטטה". רואים מכאן שהמשך קיומה של כל מצוה תלוי ביסוד, אם היסוד ברצון כגון ברית מילה הרי שגם ההמשך ברצון, למרות שלכאורה לא מובן לשמחה הזו מה היא עושה, שכן התינוק עובר כעין ניתוח וכל המוזמנים צועקים פה אחד בשמחה: 'מזל טוב'. הוא הדין בנידון דידן, היות והתקבלה מצווה זו בשעה של התעוררות הנפש, שכן בני ישראל הבינו מיד את טיבה, הרי שקבלה זו עשתה רושם לדורות.

אפשר להבין מכאן מסר ברור: נדרש מאתנו לא רק מעשה המצווה אלא השמחה הנלווית אליו; הלב שנשקיע בקיום המצוות הוא מה שיקבע בפועל האם הצאצאים הבאים אחרינו יקיימו את המצווה בהתלהבות או לא.

למעשה קיום מצווה ללא שמחה הרי זו הוכחה לחסרון באמונה; אם האדם היה מאמין בכל לבו ששכר המצוות הינו נצחי ועצום לאין ערוך, אם היה ברור מעל כל ספק ש'תלמוד תורה כנגד כולם' ושכר לימוד כל מילה של תורה אין השכל יכול לקלוט אותו, אם היה בטוח שעל כל מעשה חסד - ולו הקטן ביותר, מצפה לו שכר בלי סוף, הרי שהיה שמח ורוקד מאה עשרים שנה. אילו יצויר שאומרים לאדם להרים חפץ מהרצפה ותמורת זה יופקד בחשבון הבנק שלו אלף ש"ח, היעלה על הדעת שלא יתכופף להרים אפילו כמה פעמים? כל שכן כשהמדובר במצוות ה' המקנות לנו חיי נצח ושכר עד בלי די, שצריך לקיימן בשמחה ובטוב לבב.

מקום המשפט שמה הרשע

/ הרב יעקב הלוי פילבר

על שלושה דברים העולם קיים: על הדין, על האמת ועל השלום, שנאמר: 'אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם" [אבות פ"א מ"ח]. כמו כן המשפט הוא אחד משני מרכיבי מטרת החינוך של אבינו אברהם, ככתוב: "כי ידעתיו למען אשר יצווה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט". ומסיבה זו ציוותה אותנו התורה: "שופטים ושוטרים תתן לך", וחז"ל אמרו: "הוי מתפלל בשלומה של מלכות, שאלמלי מוראה איש את רעהו חיים בלעו". על כן כל חברה המבקשת להתקיים חייבת לכבד ולשמור מכל משמר את המערכת המשפטית שלה. אבל יחד עם זאת אין ללכת בעיניים עיוורות אחר החלטות משפטיות, ההיסטוריה האנושית מלאה דוגמאות של ניצול המערכת המשפטית לתת גבוי להחלטות מושחתות. בספר קהלת מציין שלמה המלך את הצמידות של הרשע למשפט. אילו היה כתוב בקהלת: "מקום הרשע שמה המשפט" הייתה האמירה הזו חיובית, וכוונתה שהתשובה לרשע היא ההרתעה והענישה, ככתוב: "שופטים ושוטרים תתן לך" או המאמר: "אלמלי מוראה של מלכות איש את אחיו חיים בלעו". על כן במקום שיש רשע צריך להעמיד מערכת משפטית שתמגר את הרשע. אבל שלמה המלך מדבר על מציאות אחרת, והוא אומר: "מקום המשפט שמה הרשע ומקום הצדק שמה הרשע", שהיא אמירה הפוכה שכוונתה שהמשפט נותן גב וגבוי לרשעות ולרשע. את ניצול המערכת המשפטית לעשיית רשע פוגשים אנו כבר אצל אנשי סדום, שהיו "רעים וחטאים", אבל עיקר חטאם לא היה רק הרוע והחטא כשלעצמו, אלא בעיקר שהם היו מגובים בחוקים ותקנות שנתקבלו בהליך דמוקרטי של רוב תושבי סדום, והמערכת המשפטית של סדום לא רק שלא הגנו על העשוקים הנרדפים אלא עוד גיבו את הממסד של סדום להוציא אל הפועל את ההחלטות הרעות שלהם. ואחר זאת לא היה לנפגעים למי לפנות, כי טענו כנגדם שהכל חוקי. מטעם זה דאגו בסדום במנוי השופטים שהם יהיו אומרי הן, וכך מסופר על לוט כשמינו אותו לשופט ראשי בסדום (ארכי דיינים): "בשעה שהיה אומר להם דברים שהם ערבים להם אמרו לו: 'גש הלאה', כלומר עלה למעלה, ובשעה שהיה אומר להם דברים שאינם ערבים להם, הם אומרים: 'האחד בא לגור וישפוט שפוט' - דין שדנו ראשונים אתה בא להרוס" [ב"ר נ].

התופעה הזו של ניצול המערכת המשפטית לגבות על ידה את העוול והרשע מלווה את האנושות כבר משחר ילדותה, פוגשים אנו אותה כבר בדור המבול, ש"בני האלוהים", (שהם בני השופטים), הם השחיתו ראשונה ומהם למדו כל בני הדור [ספרי, בהעלותך]. וההשחתה התפשטה עד שאמר הקב"ה: "לא ידון רוחי באדם", ואת חטאם מסביר רבנו בחיי בפירושו לתורה: "על דרך הפשט 'בני האלהים' (הם) השרים והשופטים, לפי שהשופטים נקראים 'אלהים' כעניין שכתוב: 'אלהים לא תקלל', ומתרגמים: 'דיינא'.

ואמר הכתוב כי אותם בני השופטים שהיה להם לעשות משפטיהם היו עושים חמס עם בנות האדם באונס וברצון". לפי פירושו כבר אז בימי דור המבול, המערכת המשפטים לא זו בלבד שלא סייעה לעצור את השחיתות אלא היא הייתה היוזמת אותה וממנה למדו המוני העם, וכך אמר רשב"י במדרש [ב"ר כו]: "כל פרצה שאינה מן הגדולים אינה פרצה".וכך ממשיכה המערכת המשפטית למעול בתפקידה, כמו בתקופת השופטים, שעליה אומר המדרש: "ויהי בימי שפוט השופטים. דור שהיה שופט את שופטיו, היה הדיין אומר לאדם: טול קיסם מבין שיניך, והוא אומר לו: טול קורה מבין עיניך. יותר תועבות עשה השופט משאר העם". ניצול המשפט לעשיית עוול חוזר על עצמו גם בתקופת המלכים אצל אחאב, כשרצה אחאב את כרם נבות, למרות שהיה לו היכולת ליטול אותו בכוח, אין הוא משתמש בכוחו אלא בעצת "צוות הארמון" שלו אוספים את הזקנים (הם השופטים) ואת החורים (השרים) "ויעשו אנשי עירו הזקנים (הם השופטים) והחורים (הם השרים וסגני השרים) אשר היושבים בעירו כאשר שלחה אליהם איזבל" והם נותנים גבוי חוקי המסייע לאחאב להוציא לפועל את זממו. את ניצול המערכת המשפטית לעשיית העוול. ובתקופה מאוחרת יותר מזהים חז"ל אצל מלכות רומי בהסבירם מדוע המשיל הכתוב את מלכות רומי ל"חזיר", וכך מובא במדרש [בראשית רבה סה]: "למה הוא מושלה (את מלכות רומי) בחזיר, אלא מה חזיר הזה בשעה שהוא רובץ הוא מפשיט את טלפיו כלומר שאני טהור כך מלכות הזאת הרשעה גוזלת וחומסת נראת כאלו מצעת את הבימה", וכך פירשו את המדרש: "כך דרכה של מלכות רומי: גוזלת וחומסת ונראית כאילו עורכת משפט - עוטה את הגזל ואת החמס במעטה צדק משפטי. 'מצעת את הבימה' - עורכת בימת משפט". על כן עם כל חשיבות המשפט אל לו לאדם לומר אמן על כל החלטה משפטית, אלא עליו לבחון כיצד מתנהלת המערכת ועד כמה היושרה של השופטים. ומהו מבחן התוצאה של ההחלטה השיפוטית האם היא מביאה לצדק או לעוול חלילה.

שו"ת חורף הרב שבתי יגל / הכולל הקהילתי רעננה

מהלכות קינוח אף והתעטשות

שואל אפרים מרגלית, רעננה: ישנה תופעה בבתי הכנסת ובבתי המדרש, בעיקר בקרב הצעירים, אשר מקנחים את האף מול הזולת מבלי להסב את הראש, ומניחים אחר כך את ממחטות הנייר על שולחנות התפילה, גלויים לעיני כול. גם מתעטשים בחופשיות בלי להתחשב בסביבה ולא נעים להעיר להם. מה אומרת ההלכה? האם לנוכח סכנת ההדבקה יכולים הרבנים והגבאים להורות למצוננים להישאר בבית עד יעבור זעם?

תשובה: ודאי שתופעה מגונה היא ויש להראות להם את המקורות דלהלן, ואם יראי ה' המה יחדלו ממנהגם זה.

ביאור: בספר קהלת[א] כתוב: "כי את כל מעשה האלקים יביא במשפט על כל נעלם אם טוב ואם רע" ומבארת הגמרא במסכת חגיגה[ב]: "מאי על כל נעלם? אמר רב זהו ההורג כינה בפני חבירו ונמאס בה. ושמואל אמר זה הרק בפני חבירו ונמאס". הרי דכל המתנהג בצורה הגורמת מיאוס לסביבה ייתן על כך את הדין.

ועל אחת כמה וכמה אם הוא תלמיד חכם, דהרי הגמרא בעירובין אומרת[ג] דתלמיד חכם המתנהג בצורה מאוסה חייב מיתה בידי שמים על שגורם לציבור למאוס בתורה ובלומדיה[ד], ולכן כתבה הגמרא במסכת שבת[ה] דכל תלמיד חכם שיש לו רכב על בגדו חייב מיתה בידי שמים.

וז"ל הערוך השולחן[ו]: "וכן כל דבר המאוס אסור לעשות בפני חבירו אפילו שלא בשעת אכילה".

ובאשר סכנת ההדבקה, הנה הדבר פשוט שכל אדם אשר יש חשש כי הוא חולה במחלה מדבקת ועלול להדביק אנשים אחרים הבאים במחיצתו - שעליו להישאר בבית ולא לבוא במגע עם אנשים, אפילו אם משום כך לא יוכל להתפלל במניין[ז], אולם כאשר מדובר רק על 'צינון' גרידא, קשה להורות לו להישאר בבית, שאם כן 'לא שבקת חיי לכל בריה', אולם וודאי מוטל עליו לכסות את פיו בשעת השיעול וכדומה, ולמנוע עד כמה שאפשר את החשש שידביק אחרים.

לתגובות: shyogel@gmail.com

א - פרק י"ב פסוק י"ד.
ב - דף ה עמוד א'.
ג - דף צ"ט עמוד א'.
ד - עפ"י רש"י במסכת שבת דף קיד עמוד א'.
ה - דף קיד עמוד א'.
ו - חלק או"ח סימן ק"ע סעיף י"ב.
ז - עיין בענין זה בספר "משפטי התורה" לרב צבי שפיץ חלק א' סימן פ"ז.

מדוע הקדים רש"י איסור אכילה לאיסור בישול

/ הרה"ג רבי גמליאל הכהן רבינוביץ שליט"א

בפרשתנו פרשת משפטים (שמות כ"ג, י"ט) כתוב: לא תבשל גדי בחלב אמו. וכתב רש"י שם (בד"ה לא) וז"ל: בשלשה מקומות נכתב בתורה, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול. עכ"ל.

בקובץ משנת ירושלים, (תשס"ג) גליון א', עמוד ש"פ, כתב הרה"ג רבי משה לוי שליט"א, וז"ל, חולין (קט"ו ע"ב), דבי ר' ישמעאל תנא לא תבשל גדי בחלב אמו (שמות כ"ג, ול"ד, דברים י"ד), ג' פעמים, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול. ע"כ.

ולכאורה תמוה דנקט איסור בישול לבסוף, אף שעיקר הכתוב נקט לא "תבשל", ואם כן היה לו למילף איסור בישול מעיקרא, ורק אח"כ איסור אכילה ואיסור הנאה, ובגמרא נקטו איפכא, עכ"ל.

ועיין שם מה שתירץ הרב הנ"ל בטוב טעם ודעת. עי"ש.

ויש עוד להוסיף דיותר תמוה על רש"י בפרשתנו פרשת משפטים (כ"ג, י"ט) שגם העתיק כלשון הגמרא הנ"ל, וז"ל, ובשלשה מקומות נכתב בתורה אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול. עכ"ל. והרי ידוע שרש"י בא לפרש את הכתובים אך ורק לפי פשוטם, ואף שזה נגד חז"ל, (עיין רש"י בראשית ג', ח', שכתב, "ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא", וכן כתב עוד בהרבה מקומות), ואם כן היה לרש"י להקדים ולכתוב: אחד לאיסור בישול, (דעיקר הכתוב נקט לא תבשל, וזהו יותר הפשט בכתוב), ורק אחר כך לכתוב, ואחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ?

ומצאתי בס"ד בקובץ פעמי יעקב, גליון ט"ז, ניסן תשנ"ב, (עמודים ע"ז-ע"ח) שהביא הרה"ג רבי ישכר דוד קלויזנר שליט"א, לתרץ זאת, וז"ל, בליקוטי שיחות חלק ו' (עמודים 641-741) מבאר במ"ש רש"י (משפטים כ"ג, י"ט): "ובשלשה מקומות נכתב בתורה, אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול" - דלכאורה המשמעות הפשוטה של "לא תבשל" היא כמובן - בישול. המשמעויות הנוספות שרש"י נותן לכך - אכילה והנאה - נובעות כמובן מן העובדה שהתורה חוזרת על האזהרה פעמים נוספות, לפי זה לא מובן מדוע נוקט רש"י בסדר - "אחד לאיסור אכילה, ואחד לאיסור הנאה, ואחד לאיסור בישול" - שלפיו משמע שמשמעות של הפעם הראשונה היא - איסור אכילה, ורק בפעם השלישית הכוונה לבישול שהוא המשמעות הפשוטה והראשונית, והרי כלל בידינו שבפרש"י גם סדר דבריו הוא מדוייק.

ובהערה 21 שם כתב: "ואף שכ"ה לשון הגמרא (חולין קט"ו ע"ב), הרי באם "לא תבשל" הראשון היה בא (לפרש"י) לאיסור בישול, היה רש"י משנה מלשון הש"ס (כדרכו בכ"מ), בכדי שלא יאמרו שע"פ פשוטו של מקרא "לא תבשל" הראשון בא לאיסור אכילה" עכ"ל.

ועוד תגדל הפליאה, שהרי הרמב"ם בספר המצוות שלו (מל"ת קפ"ו-ז') והחינוך בספרו (מצוה צ"ב, קי"ג) - ששניהם ספרי הלכה הם - מפרשים ב"לא תבשל" דפרשת משפטים הכוונה כפשוטו לאיסור בישול, ורק ה"לא תבשל" הנוספים אח"כ באים לאיסורי אכילה והנאה (וכן משמע גם מהסדר שבטושו"ע יו"ד ריש סימן פ"ז), אם כן למה רש"י שמפרש פשוטו של מקרא לומד את האיסור בישול רק בפעם הג'?

ואמנם התשובה הגיונית ופשוטה לא פחות: אם נשאיר את הלומד בהנחתו הראשונית כי "לא תבשל" בא לאיסור בישול בלבד - יהיה הדבר תמוה ביותר, אפילו לבן החמש למקרא, שכן לא מצינו מעולם איסור של בישול בלבד, מבלי שיהיה הדבר אסור באכילה או בהנאה, לפיכך מגלה רש"י כבר עתה (ולפי זה מתורץ מדוע מתייחס רש"י כבר בפעם הראשונה בפרשת משפטים לבעיה של "ובג' מקומות" שהם להלן) את העובדה שהיא נכונה בלאו הכי כי האיסור הוא גם על אכילה וגם על הנאה. ודאי אילו היה כתוב "לא תבשל" רק פעם אחת בלבד, הייתי נאלץ לפרש שהכוונה לאיסור בישול, גם אם אין הדבר מובן בהגיון הפשוט, אבל לאחר שאכן ידוע לנו שהאזהרה מופיעה ג' פעמים, ממילא יש כאן שלשת האיסורים, עלי להניח מיד את דעתו של בן החמש למקרא ולספר לו על ג' הפעמים ועל משמעויותיהן.

ולאחר שהודעתו על קיום שלושת האיסורים - מחייב ההגיון שהאיסור הראשון הוא על האכילה, כאיסורים רבים אחרים (ובמיוחד לאחר שאיסור אכילה בכלל הוא הראשון בתורה - האכילה מעץ הדעת, והדבר מתאים עם ידיעותיו הקודמות של בן החמש לפי סדר המקרא), ובפעם השניה באה להוסיף עוד איסור - איסור הנאה, ורק בפעם הג' עלי להתחיל כאן גם את האיסור המחודש והחריג - איסור בישול וכו' ע"ש באורך. עכ"ל.

ולפי זה יש לתרץ גם למה בחולין (שם) הסדר "אחד לאיסור אכילה ואחד לאיסור הנאה ואחד לאיסור בישול", והרי "הגמרא" אינה לבן חמש לומד מקרא, והיה כן צריך לכתוב קודם איסור בישול, ? אלא שגם להש"ס ניחא למינקט קודם שזה אסור באכילה ובהנאה, ורק אח"כ להוסיף דין המחודש שזה אסור בבישול וכנ"ל. והבן. ■

סיפור לשבת

כשהחזון איש רכן מתחת לשולחן

ה"חזון איש", רבי אברהם ישעיה קרליץ זצ"ל, סרב לקבל על עצמו מישרה רבנית, וחי בדוחק ממכירת ספריו, ע"י אשתו, במחירים הנמוכים שקבע. פעם אחת, כאשר יהודי עשיר בא לקנות מספריו, לא הקפידה הרבנית למכור לו את הספר ברבע לירה, כמחיר שקבע בעלה, ה"חזון איש", אלא לקחה ממנו את הלירה השלמה שמסר לה. כאשר נודע הדבר ל"חזון איש", ביקש מאשתו את השטר, קרע אותו לגזרים, ואמר: אין בכך משום "בל תשחית" כי הלקח שתלמיד מכך, שווה הרבה יותר מערכה של לירה אחת. לאחר שיצאה מהחדר, רכן ה"חזון איש" אל מתחת לשולחן, אסף את קרעי השטר, הדביקם אחד לאחד, ואח"כ דאג להחזיר את השטר לבעליו.

ואחת בצאתו

כאשר נתקבל רבי לוי יצחק כרבה של ברדיצ'ב, אמר בדרשה שנשא בטקס שנערך לכבודו: "נאמר במסכת ברכות (נ"ד, ע"א), הנכנס לכרך מברך שתיים. אחת בכניסתו ואחת בצאתו. ונשאל- הלוא מדובר כאן ב"נכנס לכרך", ומה שייך כאן עניין יציאתו? אלא, הוסיף רבי לוי יצחק, מדובר היה ברב שבא בפעם הראשונה לעיר לשבת בה על כס הרבנות. בעלי הבתים קיבלו אותו בכבוד גדול, ועל אותו רב להתפלל אותה שעת כושר, גם על "יציאתו", על היום שבו יהיה עליו לעזוב את תפקיד המרא דאתרא, יהיה יוצא ממנה בכבוד. שכן בדרך-כלל, סיומו של תפקיד רב במקום יישוב, כרוך בבזיונות.

מקל ותרמיל

מספרים על רבי שמלקי מניקלשבורג, שבזמן כהונתו ברבנות, תמיד היו תלויים על הקיר שבבית-הדין שלו, מקל ותרמיל. כאשר שאלוהו פעם פרנסי העיר, מה טעם מצא להציב בקיר שניים אלה, השיב להם: דעו לכם, ראשי הקהל, שאין אצלי משוא פנים. לא אטה משפט ולא אכיר פני איש, יהיה אשר יהיה, יקוב הדין את ההר. ואם אחד מכם לא יהיה מרוצה ממני, הריני תמיד מוכן ומזומן להסתלק מן הרבנות, לקחת את מקלי ותרמילי ולנדוד ולילך באשר אלך, אפילו אם אצטרך, חס ושלום, לחזר על פתחי נדיבים. (מתוך: אמרות חכמה על התורה)

שוחד בכל דבר

אלמנה אחת נכנסה אצל הגאון ר' יהושע, רבה של קוטנא, ובדמעות שליש סיפרה לו על עוול שגרם לה אחד מתושבי העיר, וביקשה מהרב שיזמינו לדין תורה.

סרב לכך הרב ואמר לאלמנה הבוכיה: שוחד הוא לאוו דווקא בכסף. אפילו דמעות יכולות להיחשב כשוחד, ובפרט דמעות של אלמנה, ואחרי שראיתיך בוכה בדמעות שליש, לא אוכל לנהוג בדין בלא משוא פנים.

מאיסור דרבנן לדאורייתא

חסידים מעיר אחת באו להתלונן בפני ר' אברהם מסוכצ'וב, על הרב של עירם, שהכשיר בשאלה של בשר וחלב, שלפי דעתם היה צריך להחמיר בעוד שהרב הקל, ושאלו: האם ניתן עוד לסמוך על רבם בהוראותיו בשאלות של איסור והיתר, או שמא להביא רב אחר תחתיו?

השיב להם האדמו"ר: הרי אפילו לדבריכם, הרב הכשיר דבר שהוא עניין של איסור דרבנן, ואילו אתם רוצים לעבור על איסור דאורייתא, כי מחלוקת היא איסור דאורייתא, לדברי הכל.

■

שביבים / שאול שיף

■ הכנסת ספר תורה בגיל 99

/ גיתית דוידוביץ*

לפני שאספר לכם על הסבתא רבה שלי, אני רוצה לשתף קצת ממחשבותיי על הכנסת ספר תורה.

הכנסת ספר תורה היא תמיד אירוע מרגש במיוחד. משום מה נדמה לי שבשונה משמחות שאנשים חוגגים כגון ברית, בר מצווה או חתונה, בהכנסת ספר תורה מרגישים כל המשתתפים שמחה מיוחדת, כזו שממלאת את הלב ומרחיבה את הנפש. שמחה שמרימה אותך למעלה ומעוררת את הווייתך ואת גאוותך על כך שאתה הינך בן לעם הנבחר. גם בשמחות אחרות אנחנו שמחים, אבל רמת השמחה שלנו פוחתת ככל שהקשר לאירוע או למשפחה קטן וקלוש יותר וכן להיפך, ככל שאנו קרובים יותר למשפחה וקשורים עימה, כך שמחתנו בדרך כלל מרובה יותר.

בהכנסת ספר תורה נדמה לי שהשמחה פורצת גדר ממש, נראה שכולם שמחים במיוחד. לא רק האדם שזכה לממן את כתיבת ספר תורה לזכותו או לזכותם של יקיריו, ולא רק האנשים שזכו לקבל את ספר התורה לבית הכנסת שלהם ולהשתמש בו, ניתן לראות את השמחה העצומה על אנשים שלכאורה אינם קשורים לאירוע כלל. ניסיתם פעם להסתכל על האנשים המתגוררים באותם רחובות בהם עוברים עם ספר התורה החדש בתהלוכה המסורתית של הכנסת ספר תורה? אז רואים את החלונות נפתחים וראשים מכוסים או גלויים מציצים בסקרנות, ואחר כך כבר נפתחות המרפסות ואנשים מנופפים בידיים, מוחאים כפיים או מצטרפים לשירה ואלה שנמצאים למטה ברחובות עצמם, נכנסים בהתלהבות למעגלי הריקודים.

לדעתי, זה מובן וברור ויש לדבר מספר סיבות והעיקרית שבהן היא בפשטות שאנחנו יהודים, והציר של היהודי סובב סביב התורה. היא פתיל חיינו, עמוד הענן ועמוד האש אשר לפני המחנה, היא מרכז ההוויה של היהודי. בלעדיה הרי הוא כאילן נטוע במדבר וכציפור נטולת כנף. כשזוכים להכניס ספר תורה נוסף, מחזקים בעצם את הקשר של עם ישראל לתורת ישראל ומבטיחים את המשכיותו של עם הנצח. לכן השמחה גדולה במיוחד כי התורה שייכת לכל אחד ואחת.

לא פלא אם כן, שמשאת רבים היא לזכות להכניס ספר תורה. אלא מה, ממון רב מפריד בין הרצוי למצוי, ולא כל אחד פרנסתו מצויה וידו משגת. אבל, וכך יעידו רבים שהצליחו, אם יש לך חזון ורצון חזק הקב"ה יסייע בידך ובעזרת השם תזכה לכך.

אספר לכם על מישהו כזה, יותר נכון מישהי, שהיה לה חלום כזה. שרצתה במשך עשרות שנים להכניס ספר תורה לזכות בעלה, ולא עלה בידה עד שהגיעה לגיל מופלג וזכתה שחלומה יתגשם רק כשהיתה בגיל תשעים ותשע (99!!!).

זאת לא אגדה. זה הספור המיוחד של סבתה רבה שלי, סבתא כהן, שה' זיכני וזכיתי לראותה בשמחתה הגדולה.

ב"ה זכיתי לא רק לסבתות נהדרות, אלא גם לסבתא רבה מיוחדת. ועל אף שסבתי מעולם לא עלתה ארצה, והתגוררה במרסיי אשר בצרפת בסמיכות לחמשת מילדיה, הכרתי אותה היטב. סבתא רבה היתה צלולה, חדה וחיונית מלאת חוש הומור שלא הפסיקה להתלוצץ על הפוליטיקה המקומית ועל המצב הבלתי אפשרי בו אנו חיים.

סבתא רבה זכרה את שמותיהם של כל נכדיה וניניה, ומדובר היה בהרבה מאוד צאצאים כן ירבו. היא גם ידעה להתאים את עצמה לסביבתה. לשוחח ולהתעניין עם כל אחד ובכל גיל. סבתא הייתה הציר המרכזי במשפחה וזכתה לכבוד, אהבה והערכה. מכיוון שחלק מילדיה התגוררו בארץ, הייתה מגיעה לישראל לביקורים ארוכים ומחלקת את זמנה בין שלוש בנותיה המתגוררות כאן. ויש לציין כי אהבה לשהות אצל אמי - נכדתה - כי ביתנו שקק ילדים צעירים וצוהלים. אני זוכרת בחדווה את הימים כשהייתה מגיעה אלינו הביתה, אל נכדתה, לביקורים ארוכים והייתה משכימה קום להכין ריבות או לכבוש לימונים. למרות גילה סדר יומה היה קפדני מלא וגדוש.

אני זוכרת את טקס נטילת התרופות. היא היתה מתיישבת אצל השולחן פותחת קופסא גדולה המחולקת לתאים ודולה מהם כדורים בגדלים ובצבעים שונים. אני זוכרת שהייתי מביטה בה בהשתאות ולא מבינה כלל איך היא לא מתבלבלת ואיך היא מצליחה לבלוע את הכל. למפרע התברר לי כי סבתא לקחה בעיקר ויטמינים. הרופאים שביקרו אותה השתאו תמיד ממצב בריאותה ומצלילות דעתה. כשנפטרה בגיל קרוב למאה, הגדירו את סיבת הפטירה "זיקנה".חשבתי לעצמי: כמה נדיר לראות שיש גם אנשים שזוכים לאריכות ימים, לבריאות וצלילות והולכים מהעולם זקנים ושבעי ימים...

רק כשנה לפני פטירתה, כשהייתה בת 99 שנים, היא זכתה להכניס ספר תורה. תארו לכם להכניס ספר תורה לזכרו של בעלה שנפטר כ-40 שנה קודם ולעשות זאת בגיל מופלג שכזה! הכנסת ספר התורה הייתה אירוע שנצרב בזיכרוני. היו שם מאות אנשים, מאות צאצאים. היו רבים שנפגשו לראשונה דווקא שם, באותה סעודת מצווה מיוחדת בה זכתה סבתא רבה כהן להכניס את ספר התורה. השמחה בסעודת המצווה ובהכנסת הספר הרקיעה שחקים; חשנו שאנו נמצאים באירוע נדיר ומיוחד, הרגשנו את המשמעות שלכל דבר זמן ועת.

חז"ל אמרו ש"הכל תלוי במזל אפילו ספר תורה שבהיכל",כלומר שגם ספר תורה צריך מזל שיקראו וישתמשו בו. אנו יודעים שאפשר להשקיע כספים רבים בכתיבת ספר תורה, ללכת לסופר הכי ידוע והכי מנוסה, שיש לו כתב משובח וידוע כירא שמיים, ואפשר להשקיע כמובן בכתר התורה, במעיל ובסעודת המצווה אבל כל זה עדיין לא מבטיח את העובדה שספר התורה הזה יהיה בשימוש ולא יעמוד בארון הקודש ואולי רק "יזכה" לכך שבשמחת תורה יואיל אי מי להוציאו ולרקוד עמו במשך ההקפות. חלומה של סבתא רבה לכתוב ספר תורה התגשם רק בגיל 99 והתאים בהשגחה פרטית לנסיבות. ספר התורה של סבתא משמש היום קהילה גדולה בבאר שבע שבדיוק עמדה בשלבי הסיום של בניית בית כנסת חדש לציבור מתפללים שהלך וגדל, ונזקקה מאוד לספר תורה ואכן ידוע לנו שמשתמשים בספר התורה באופן קבוע.

למה חשוב לי לציין את העובדה הזאת? משום שסבתא רבה התגוררה בצרפת בעשרות השנים האחרונות ורק בשנתיים האחרונות לחייה עלתה לארץ והתגוררה אצל בתה בבאר שבע. אילו הייתה כותבת ספר תורה במהלך השנים בהם התגוררה בצרפת לא בטוח בכלל שספר התורה הזה לא היה עומד בארון הקודש ליד עוד 100 ספרי תורה בבית הכנסת אליו הלכה, וכנראה היו רוקדים עמו בשמחת תורה בלבד.

רבים מאתנו נפגשו שוב כעבור שנה הפעם בהלווייתה. זו הייתה לוויה קצת אחרת, אי אפשר להגיד שלא היינו עצובים. אך רוחנו לא נפלה, ההיפך, לווינו אותה מתוך התרוממות רוח. הרגשנו שסבתא עלתה לשמיים עם חיוך שבע רצון מתוך ידיעה שהגשימה את חלומה. סבתא השאירה דור ישרים מבורך נכדים, נינים ובני נינים ההולכים בדרך התורה והמצווה. לסבתא רבה יש גם ילדים, נכדים ונינים אלו המתגוררים בחו"ל (צרפת) ולצערנו הרב, חלק מהם התרחקו מהדרך עד כדי סכנת התבוללות. בהגשמת חלומה הגדול, דווקא בגיל 99, שנה לפני פטירתה, סבתא העבירה להם מסר חד וצוואה חיה: התורה היא הכל, שמרו אותה והיא תשמור עליכם.

*ניתית דוידוביץ הקימה יחד עם בעלה את קהילת חב"ד "כפר גוונים" בפתח תקווה, היא עיתונאית, מרצה ומאמנת אישית.

פוליטיקה נקייה מביאה ברכה לארץ ישראל / הרב תומר אנגלסמן

בלשון התורה הכינוי 'אלהים' מתייחס לה' יתברך או לאדם בעל תפקיד מנהיגותי כמו שופט, מלך וסוגי אנשים שמנהיגים שררה על אחרים.

התורה מצווה "אלהים לא תקלל" ומסביר הנצי"ב מוולוז'ין שהפסוק מתייחס לאלהים במובן של אדם מנהיג והכוונה של המילה 'תקללי' היא מלשון 'קלי'. כלומר, יש כאן ציווי לעם ישראל שלא ינהגו בקלילות, בהתנהגות שיש בה זלזול כלפי מי שמנהיג אותם. זאת, למרות שטבע האדם לחלוק על הדרך שבה בוחר המנהיג להנהיג ואף כתוצאה מכך לבזות את המנהיג ולזלזל בו, אך יש להתגבר על טבע מקולקל זה. אסור לזלזל בכל אדם, אבל התורה מדגישה את האיסור בעיקר כלפי המנהיג כי זה מקלקל את האווירה וההנהגה הכללית בכל המדינה.

בשכר שמתנהגים בכבוד כלפי המנהיגים אומר הפסוק הבא: "מלאתך ודמעך לא תאחר". 'מלאתך' היא כינוי לתבואה שדרכה להתמלא ו'דמעך' הוא כינוי למשקה כמו יין ושמן שמעורבב עם שמרים. מסביר הנצי"ב שפסוק זה בא כהבטחה לעם ישראל שכאשר מכבדים את המנהיגים תבוא ברכה לתבואה והיא 'לא תאחר', אלא תגדל בזמנה.

גורמי מחלות הנפש על פי הבעש"ט / מתוך בית הבעש"ט

הבעל שם טוב התחיל להתפרסם בזכות הצלחותיו לרפא חולי נפש. בדור שלנו כולנו משוגעים, רק שיש "משוגעים גדולים" אלה שמצליחים, ומשוגעים קטנים, אלה שסובלים רח"ל. אבל בעצם כולנו משוגעים. באותו יום שהבעל שם טוב הגיע לשנתו השלושים ושש הוא החל להתפרסם ולפעול בגלוי (קודם היה צדיק נסתר), והתחילו לבוא אליו חולי נפש לטיפול. לתלמידיו הסביר מה גורם לאנשים לאבד את שפיות דעתם?

א. מזה שהאדם רוצה לקבוע המציאות, אבל המציאות אינה פועלת כפי שהוא רוצה, שכן, המציאות קרובות היא סרבנית ולא תמיד עושה מה שהוא רוצה. אז יש שתי אפשרויות: או שאדם מכניע את עצמו ואומר "אם זה טוב בפני הבורא - אז כל שכן בעיניי. זה וודאי לטובה, גם אם אני לא מבין את הטובה הזאת, אבל זה בטח לטובתי". או שהאדם כעוס מאוד ונכנס לאיזו מלחמה עם המציאות. ואז, ברוב המקרים הוא מסתבך במעגל של עלבונות וממנו לסוג של בהלה. מכאן קצרה הדרך לאבדן השפיות. לחוסר שקט. אם האדם אומר לעצמו: "טוב, קודם כל נירגע, הבה ואחשוב מה הבורא אומר לי במציאות הנוכחית, היכן מונח פה הטוב שלי, ואם לא השגתי מה שחשבתי - אז אולי ייצא משהו טוב יותר ממה שחשבתי". אבל אם אדם נתון בבהלה - הבהלה מכניסה סבל לנפש ואז היא משבשת את הרוח.

ב. דבר נוסף - שיגעון גדלות. כשאדם מתעקש מול המציאות ואומר: "לא טעיתי. זה היה בדיוק מה שאני רציתי, רק בצורה אחרת". כשאדם מתחיל לקרוא את המציאות בצורה לא נכונה כדי להצדיק את עצמו, הוא כבר נכנס לסוג מסוים של שיגעון.

הבעש"ט אמר שהשיגעון בא מתוך בהלה ומתרפא על ידי סדר ניקיון ורוגע וגם על ידי הכנעה. היתה לו משנה סדורה בשביל אנשים בכל הדרגות של שיגעון. לפני הכל הבעש"ט היה שולח אדם למקווה ואחר כך לאמבטיה חמה, והיה נותן לו אוכל חם, מרגיע אותו, ואחר כך היה מנסה לבנות אותו מחדש מאותה נקודה, מאותו מקום שהוא נכנס לתבהלה.

ג. הבעש"ט אמר עוד דבר: "רוגע בא על ידי אמונה שלא הכל תלוי בך, ולא הכל צריך להתנהג לפי מה שאתה חושב. כי הבורא יתברך מנהל את העולם טוב יותר ממך ורק לטובתך. פה דרושה אמונה ועל ידי אמונה בא רוגע, באה מנוחה. צריך לפתח את כוחות האמונה, ולהוציאה משקיעה בכל מיני מערכות חיצוניות שאינן יציבות ומבוססות, ולשים אותה במקום הנכון, במי שבאמת מנהל את העניינים.

ד. בגלל דמיונות העולם הזה אין לאדם רוגע. יצר הרע - אבי אבות הדמיונות - אומר לאדם שחסר לו בחיים איזו מדינה שלא היה שם. איזה אי שלא הגיע אליו. אז האדם מזיז את הכל, הורס כלכלה ובריאות וחיי משפחה תקינים, כי יש לו דמיון שבחוץ יש משהו שמתאים לו כרגע יותר. קוראים לזה דמיון. לכן על ידי דמיונות העולם הזה אדם משתגע ואין לו מנוחה. הוא רץ אחרי תאוות העולם הזה, רץ רץ ומתקשה להשיגן...

ה. ודבר אחרון: על ידי שהאדם מבקש לחקות מישהו, הוא רוצה להיות דומה למישהו. כאן נקודת השבר שעל ידה יכול לבוא לנפילה גדולה. בעצם האדם מעתיק את האישיות שלו ונשמתו למישהו אחר, הוא רוצה להיות מישהו מסויים ולא הוא עצמו, ובגלל זה הוא מפסיד את כל חייו. כי השם יתברך נפח בו את נשמתו היחודית, ועליו לפעול אך ורק במסגרתה שרק לו היא מתאימה. אבל אם הוא רוצה לחיות את חייו של מישהו אחר, שגם השני קרוב לוודאי וודאי חיקוי של מישהו אחר הרי שהוא מפסיד את נפשו. מכאן צומחת מחלת הנפש ואין לו מנוחה, אין לו מרגוע. לכן הבעש"ט אמר שדבר ראשון אדם צריך לפגוש את עצמו. אז איך עושים את הדבר הזה?

עכשיו אנחנו נכנסים ל"כללי ההשקטה" שהבעש"ט לימד לפני קרוב לשלוש מאות שנה, ורבנו הקדוש מפיאסעצנא, קלמן קלונימוס שפירא, הי"ד, מענקי הרוח שגר בפולין ונרצח בשואה יחד עם כל משפחתו, קיבלם במסורת מהבעש"ט דרך משפחתו. הוא מביא את י"ג כללי ההשקטה, איך אדם שב ויוצר קשר עם נשמתו וטוב לו עם נשמתו. רבנו הקדוש מפיאסעצנא מדריך בספרים שלו "בני מחשבה טובה" ו"דרך המלך" כיצד לחיות בשלום עם נשמתו. הכללים הללו אינם חידוש אלא מסורת עתיקה שקיבלו איש מפי איש עוד לפני מעמד הר סיני. מאבותינו הקדושים. אם אדם מתנהל לפי הכללים באופן מסודר והדרגתי, הוא קונה את הקשר עם נשמתו, את מנוחת נפשו והרוגע.

בסוד שיח

כשם שפרצופיהם שונים
כך דעותיהם שונות

עיצוב ועריכה גרפית:
גיל ויין עיצוב גרפי

נשמח לקבל תגובות
והערות מהקוראים
בדוא"ל: besod@013net.net